

## Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvete Ait Kavramlar\*

Furat AKDEMİR\*\*

### Öz

Kur'an-ı Kerim'de peygamberler ile ilgili pek çok kavram geçmektedir. Bu kavramlar peygamberlerin sıfatları ve görevleri ile ilgilidir. Peygamberleri seçen ve görevlendiren Yüce Allah'tır. Peygamberlik İslam inancının temel esaslarından biridir. Görev alanlarının neler olduğu bu kavramlar bağlamında ortaya konmuştur. Peygamberler, Allah-insan ilişkisinin merkezinde yer alır. Vahyin yaşanması/örneği ve tebliği görevini yürütür. Kur'an-ı Kerim'de geçen Peygamberler ile ilgili kavramlar doğru ve sağlıklı bir peygamber anlayışı için önemlidir.

**Anahtar kavramlar:** Allah, vahiy, peygamber, islam, tebliğ.

## The Concepts of Prophecy in the Quran

### Abstract

In the Qur'an there are many concepts regarding prophets which are related to the prophetic adjectives and tasks. The Almighty God who chooses and appoints the prophets and the concept of Prophecy is the pillar of Islamic belief. Their missions are determined in the light of prophetic adjectives and tasks. Prophets are at the heart of God-man relationship. They are responsible for the communication between God and human beings and for the execution of the revelations on their daily life. The abstractions affiliated to the Prophets in the Qur'an are essential for an appropriate and precise conception of the prophet hood.

**Keywords:** God, revelation, prophet, Islam, convey.

### Giriş

Kur'an-ı Kerim'de, nübüvvet ve Peygamberler ile ilgili pek çok kavram geçmektedir. Bu kavramlar Kur'an'da, Allah-peygamber ve Allah-insan (rubûbiyyet ve ulûhiyyet) ilişkilerini belirler. Dinin sağlıklı ve doğru bir düzlemde anlaşılması ve yaşanması için bu kavramların kelime ve bütüncül (lügat ve terim) bağlamları önemlidir. Peygamberler vahyin ilk alıcısı ve yaşama aktaran ilk örnekleridir. Vahiy Allah'ın insana seslenişi ve hitabıdır.

\* Bu çalışma Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsünde (2014) tamamlanan *"Fetânet Sıfatı Bağlamında Hz. Peygamberin Örnekliliği Meselesi"* adlı doktora tezinden türetilmiştir.

\*\* Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı.

<sup>1</sup> Bu hitap peygamberler vasıtasıyla insanlara ulaştırılmıştır.<sup>2</sup> Peygamberler beşer/insan varlıklardır.<sup>3</sup> Vahyin karşısındaki konumları, vahyi almaları ve beşer<sup>4</sup> olmaları dolayısıyla Allah-insan iletişiminin ve vahyin yaşamsal ilk örneğini oluştururlar. Peygamberlerin kişisel özellikleri, nitelikleri ve görevleri bu bağlamda Allah-insan iletişiminin temel merkezini oluşturmaktadır.

Peygamberler Allah tarafından seçilmiş<sup>5</sup>/vehbi ve görevlendirilmiştir.<sup>6</sup> Allah (cc)'nun belirlediği sınırlar içinde belli görevler ve sorumluluklar çerçevesinde gönderilmişlerdir.<sup>7</sup> Peygamberler tümü ortak bir takım görevler çerçevesinde seçilmiş ve görevlendirilmişlerdir.<sup>8</sup> Bu bağlamda peygamberlerin yüklendikleri görevler ve misyonlar nübüvvetin en önemli yönünü ortaya koyar. Bu kavramlar Nübüvvetin amacını, misyonunu, peygamberlerin görev alanlarını ve sorumluluklarını belirler. Bunun aynı sıra onların gönderildiği insanlarla ilgili ilişkilerin konumunu ve bağlamını ortaya koyar.

Peygamberlerin bu görev alanları ve sorumluluklarının neler olduğunu, onlara bu görevi yükleyen Yüce Allah/vahiy ortaya koymuştur. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'de ki peygamberlerin görevleri ile ilgili kavramlar temel ilkelerin neler olduğunu belirler.

Kur'an, Peygamberlerin beşer niteliklerini farklı yönleri ile ortaya koymuştur. Bu durum Peygamberlerin beşer olduğu ve varlık düzleminde ilâhi bir nitelik taşımadıklarına vurgudur.<sup>9</sup> Peygamberler, bazı mucizeler göstermiş olsalar bile mucizeler Allah'ın fiili olduğu için onların ilâhlık vasfına kaynaklık etmez. İlâhi vahyin ısrarla vurguladığı beşer niteliğine, peygamberler daima özen göstermiş ve kul olma bilinci içinde hareket etmişlerdir. Hz. Peygamber, ahabının kendisine hürmet ve tazim adına da olsa, ölçülü olmalarından yana tavır koymuş, yanlarına vardığında ayağa kalkmalarını dahi yasaklayarak; "Acemin birine tazim için ayağa kalktıkları gibi siz de kalkmayın!"<sup>10</sup> buyurmuştur.

Kur'an'ın, peygamberleri beşer olarak nitelendirmesi, peygamberlerin insan olarak, farklı hiçbir biyolojik, fiziki, ruhi ve akli yönlerinin olmadığını belirtmek içindir. Peygamberler doğmuş, yemiş, içmiş, evlenmiş, çocuk sahibi olmuş, ağlamış, gülmüş, sıkıntı çekmiş, dini ve toplumsal sorumluluk taşımış, mücadele etmiş, yaşlanmış ve insanlar gibi ölmüşlerdir.<sup>11</sup> Peygamberlerin beşer

---

<sup>1</sup> "Allah, bir insanla ancak ilham yoluyla, yahut perde arkasından konuşur, yahut izniyle dilediğini vahyedecek bir elçi/Cebraîl gönderir. Allah yücedir; hikmet sahibidir." Şûrâ 42/51

<sup>2</sup> Âl-i İmrân 3/164

<sup>3</sup> Kehf, 18/110; Mü'minûn 23/24,33,34,45,47; Furkân 25/20; De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline! Fussilet 41/6.

<sup>4</sup> Kehf, 18/110; Mü'minûn 23/24,33,34,45,47; Fussilet 41/6.

<sup>5</sup> İbrahim 14/11; Neml 27 59.

<sup>6</sup> Kehf, 18/ 110; Enbiyâ 21/ 3; Mü'minûn 23/24, 33; Fussilet 41/6; Şûrâ 42/52.

<sup>7</sup> Âl-i İmrân 3/ 20; Mâide 5/ 92, 99; A'râf 7/62-68; Ra'd 13/ 40; İbrâhîm 14/ 52.

<sup>8</sup> İbrâhîm 14/11; İsrâ 17/93.

<sup>9</sup> Kehf 18/110; Fussilet 41/6.

<sup>10</sup> Ebû Dâvûd, Edeb 165, no: 5230, IV. 358; İbn Mâce, 34 Dua, 2 hn: 3836 II, 1261.

<sup>11</sup> Kur'an'da beşer بَشَر kavramının geçtiği ayetlerde; Allah, meleklerle çamurdan insan/beşer peygamberi yarattığını belirtmiş, 15/Hicr 28; 38/Sâd 71, bazen peygamberler kendi ifadeleri ile diğer insanlar gibi beşer

olarak hatırlatılmasının en önemli yönü, ilah-beşer ayırımına dikkat çekerek, bu farklılığı ve ayrımı vurgulamaktadır. Peygamberler, ilahi hiçbir niteliğe sahip olmadıkları gibi, bu tür nitelermelere de tabi tutulmaz. Bu bağlamda Peygamberlerin söz ve eylemleri de ilahi bir nitelik taşımaz ve bu şekilde nitelenmez.

### 1. Kur'an'da Peygamberlerin Görevlerine İlişkin Kavramlar

İslam inanç esaslarının üç ana esası (ulûhiyyet, nübüvvet ve âhiret)'nın ikinci ilkesi nübüvvet (Peygamberlere ve kitaplara iman) içinde yer almaktadır. Peygamberler İslâm inancının merkezinde yer almaktadır. Dinin doğru ve sağlıklı bir zeminde anlaşılması ve yaşanmasının somut/model ilkesini oluştururlar. Bu nedenle Kur'an'ın peygamberlere yüklediği görevler, onları nitelermeleri, insana örnek olmaları önem arz etmektedir. Nübüvvet kurumu ve peygamberlere yüklenen yanlış anlamlar ve algılar dinin özünü (anlaşılması ve yaşanmasını) tahrif eder. Bu bağlamda vahyin, nübüvvet kurumunu ve peygamberleri nitelmesi doğru bir dinin anlaşılması ve yaşanması için önemlidir.

#### 1.1. تَبْلِغُ TEBLÎĞ

*Tebliğ*<sup>12</sup> kelimesi; ulaşmasını sağlamak, götürmek, iletmek, bilgilendirmek, tebliğ etmek, rapor vermek, bilgi vermek anlamındaki بَلَّغ kavramından mastardır. Tebliğ, duyuru ve bildiri anlamlarına gelmektedir.<sup>13</sup> Kur'an-ı Kerim'de peygamberler zikredilirken, onların en önemli görevlerinin tebliğ olduğu vurgulanmıştır. *Tebliğ* kelimesinin türediği بَلَّغ fiili ve türevleri Kur'an'da yetmiş yedi kez geçmektedir. Bunlardan otuzu peygamberlerin tebliği ile ilgilidir. Peygamberler; *ilahi vahyi bildiren, açıklayan, tebliğ eden, ulaştıran* anlamında mübelliğ مَبْلُغ dirler.<sup>14</sup> *Tebliğ, İblâğ* إِبْلَاق anlamındadır. Kur'an'da peygamberlerin tebliğ edici yönü vurgulanırken daha çok *duyuru, bildiri, tebliğ, beyânât* anlamlarına gelen *iblâğ* إِبْلَاق ve *belâğ* بَلَاق kelimeleri kullanılmıştır<sup>15</sup>. Kur'an'da peygamberlere tebliğ etmeleri emredilmekte<sup>16</sup> ve görevlerinin tebliğ olduğu<sup>17</sup> vurgulanmaktadır.

olduklarını vurgulamış, Kehf 18/110; Fussilet 41/6, inanmayanlar, Allah'ın insan/beşer peygamber göndermesine, İbrâhîm 14/ 10; Yâsîn 36/15, peygamberlerin yeme, içme, gezme gibi insani niteliklerine itiraz etmiş, Mü'minûn 23/33, Allah'ın, beşer peygambere vahiy indirmeyeceğini iddia etmişlerdir, En'âm 6/91; Yâsîn 36/15.

<sup>12</sup> İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisanü'l-Arab*, 3.Baskı, Daru's- Sadır, Beyrut, 1414/1994, *Beleğ* بَلَّغ maddesi, c. VIII, s. 419-421.

<sup>13</sup> İbn Manzûr, a.g.e., *Beleğ* بَلَّغ maddesi, c. VIII, s. 419-421.

<sup>14</sup> İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, *Beleğ* بَلَّغ maddesi, c. VIII, s. 419-421.

<sup>15</sup> İbn Manzûr, a.g.e., *Beleğ* بَلَّغ maddesi, c. VIII, s. 419; İsfahânî, Rağîb, *Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*, Thk. Safvan Adnân Davûdî, 2. Baskı, Daru'l-Kalem-Şam, Daru's-Şamiyye-Beyrut, H.1418, M.1997, *Beleğ* بَلَّغ maddesi, s. 144-145.

<sup>16</sup> Mâide 5/67, 92, 99.

Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırmak, sadece peygamberlere has olan sıfattır. Peygamberler tebliğ edip etmeme hususunda, susma, gizleme, nakletmeme hakkına sahip değildirler. Onlar, ilâhi mesajı Allah'tan aldığı şekliyle insanlara ulaştırmak zorundadırlar. *“Sana vahyedilen bu ilahi kelamı izle ve insanlara ilet.”*<sup>18</sup> Tebliği tam ve mükemmel olarak yerine getirmek peygamberlik görevidir ve peygamberlerin ayrılmaz bir sıfatıdır. Onlar, vahye ne bir ilavede bulunur ve ne de herhangi bir konuyu gizlerler.<sup>19</sup>

*“Elçinin görevi, mesajı apaçık **tebliğ** etmekten başka bir şey değildir.”*<sup>20</sup> *“Rasûle düşense yalnızca kendisine indirileni bütün açıklığıyla **tebliğ** etmektir.”*<sup>21</sup> *“Ve biz size açıkça **tebliğ** etmekten başka bir şeyle mükellef değiliz.”*<sup>22</sup> Bu ayetlerden anlaşılıyor ki, onların görevlerinin Allah'ın mesajını insanlara bildirmek ve tebliğ etmektir.

Nübüvvet kurumunun en temel ilkesi tebliğdir. Peygamberler Allah-vahiy- (nübüvvet) peygamber (risâlet) -insan ilişkisini düzleminde tebliğ konumunda yer almaktadırlar. Bu bağlamda peygamberlerin ilk ve en temel görevi elçilik/tebliğdir. Çünkü Peygamberlerin temel görevleri vahyi/ilâhî emir ve yasakları insanlara bildirmeleridir.

Tebliğin yapılmasını emreden Yüce Allah onun kurallarını da belirlemiştir. Allah, vahyin tebliğinde, katı ve sertlikten uzak, hoşgörülü<sup>23</sup> ve baskı yapılmadan olması ilkelerini koymuştur. Bu bağlamda Peygamberler; tebliğ ettikleri ilahi vahyi benimsemeye hiç kimseyi zorlamamış, baskı, aşırı bir yönlendirme ve şiddet kullanmamışlardır. *“Sen onlar üzerinde bir zorba değilsin.”*<sup>24</sup> *“Sen onları hiçbir şekilde zorlayamazsın.”*<sup>25</sup> *“Eğer Rabb'in dileseydi, yeryüzündekilerin tümü, topluca iman ederdi. O halde mümin olsunlar diye insanları sen mi zorlayacaksın.”*<sup>26</sup>

Kur'an, insan özgürlüğüne önem vermiş peygamberlerin getirdikleri mesajı değerlendirmeyi insanların kendi hür iradelerine bırakmıştır. *“Dinde zorlama yoktur. Artık doğru ile yanlış birbirinden seçilip ayrılmıştır...”*<sup>27</sup> *“Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”*<sup>28</sup> *“Şüphesiz biz bu Kitab'ı sana, insanlara yönelik bir gerçek olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse, kendi*

<sup>17</sup> Âl-i İmrân 3/20; Mâide 5/92, 99; A'râf 7/ 62-68; Ra'd 13/40; İbrâhîm 14/52; Nahl16/ 35, 82; Nûr 24/54; Ankebût 29/18; Ahzâb 33/39; Yâsîn36/ 17; Şûrâ 42/48; Ahkâf 46/23; Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemmü'l-Müfrehes li'l-Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, belâğ kavramı, Kahire 1408/1988, s. 172.

<sup>18</sup> 29/Ankebût 45, Bu ayetin kapsamı ayetin sonunda *tasna'ûn* تَصْنَعُونَ kelimesinin çoğul gelişinden de anlaşılacağı gibi, muhatapların tümüdür. Hemen arkasından gelen çirkinlikten ve kötülükten korur, ifadesi, ayeti Hz. Peygambere hasredemeyeceğimizin açık bir delilidir. İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, s. 786, dipnot 10, Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 976, dipnot 40.

<sup>19</sup> 69/Hâkka 44-47.

<sup>20</sup> 5/Mâide 99.

<sup>21</sup> 24/Nûr 54.

<sup>22</sup> 5/Mâide 99; 16/Nahl 35, 82; 24/Nûr 54.

<sup>23</sup> 3/Âl-i İmrân 159.

<sup>24</sup> 88/Ğâşiye 22.

<sup>25</sup> 50/Kâf 45.

<sup>26</sup> 10/Yûnus 99.

<sup>27</sup> 2/Bakara 256.

<sup>28</sup> 18/Kehf 29.

lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların vekili değilsin.”<sup>29</sup> Kur'an, peygamberden tebliğ görevini yerine getirirken özellikle muhatapların durumlarına göre davranmasını istemiştir. “Fakat ona konuşurken yumuşak bir üslup kullanın! Belki söz dinler, ya da en azından çekinir.”<sup>30</sup> Tebliğ ve davette muhatapların durumunu esas alarak, akla ve düşünceye hitap etmelerini, güzel öğütle davette bulunmalarını, kırmadan, incitmeden ve ikna edici bir üslup kullanmalarını istemiştir. “Sen, Rabb'inin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et ve onlara karşı öyle bir mücadele yöntemi ortaya koy ki, o en güzel, en etkilisi olsun!”<sup>31</sup> “O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz çevrenden dağılıp giderlerdi.”<sup>32</sup> “Öğüt ver ve onlarla durumları hakkında etraflıca konuş.”<sup>33</sup>

Peygamberler kendilerine gelen vahiylerde hiçbir şekilde tasarruf yetkileri yoktur. “De ki: Onu kendime göre değiştirmem olacak şey değil. Ben yalnızca bana vahyedilene uyarım.”<sup>34</sup> Bu bağlamda peygamberler, vahyin ilk muhatabı, ilk inananı ve ilk sorumluluğu yerine getirenlerdir. “Sen Rabbinden sana vahyedilene uy! O'ndan başka ilah yoktur.”<sup>35</sup>

Kur'an, peygamberlerin tebliğ görevini yerine getirmedikleri zaman elçilik görevlerini yerine getirmemiş olacaklarını vurgulamıştır. “Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.”<sup>36</sup> “Size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum. Size Rabbinin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”<sup>37</sup>

Tebliğin önemi öncelikle asıl muhatap olan insana, vahyin eksiksiz ulaştırılmasıdır. Peygamberlerin bu görevlerine karşılık hiçbir talepleri olmamıştır. “İmdi ey kavmim çabama karşılık sizden bir bedel beklentisi içerisinde değilim. Benim çabamın karşılığı Allah'a aittir.”<sup>38</sup> İnsanı bir takım meziyetlerle şekillendiren yüce yaratıcı, insana bir lütuf, destek ve yardımcı olması için tarihsel süreç içerisinde vahiyle desteklemiştir. “Onlar, müjdeli ve uyarıcı haber taşıyan elçiler ki o elçilerden sonra insanın Allah karşısında bir mazereti bulunmasın.”<sup>39</sup> Allah, mesajını peygamberleri aracılığıyla insanlara ulaştırmıştır.

## 1.2. Davet Eden الداعي

<sup>29</sup> 39/Zümer 41.

<sup>30</sup> 20/Tâhâ 44.

<sup>31</sup> 16/Nahl 125.

<sup>32</sup> 3/Âl-i İmrân 159.

<sup>33</sup> 4/Nisâ 63.

<sup>34</sup> 10/Yûnus 15.

<sup>35</sup> 6/En'âm 106.

<sup>36</sup> 5/Mâide 67.

<sup>37</sup> 7/A'râf 62; bkz. 7/A'râf 68; 46/Ahkâf 23.

<sup>38</sup> 11/Hûd 29, 51; 10/Yûnus 72; 26/Şu'ârâ 109, 127, 145, 164, 180; 34/Sebe 47.

<sup>39</sup> 4/Nisâ 165; bkz. 6/En'âm 48-49.

Kur'an-ı Kerim'de peygamberi niteleyen kavramlardan biride *dâî* داعى kavramıdır. *Dâî* kavramı *de'ave* دعو veya *deâ* دعى kökünden türemiştir. *De'ave* دعو veya *deâ* دعى kavramları seslenmek, çağırmak, davet etmek, teşvik etmek, tembih etmek, emirle davet etmek anlamlarına gelmektedir.<sup>40</sup>

*Dâî*, sıfat anlamında *dua eden, çağıran, davetçi, heberci, müjdecî, propoganda yapan, ev sahibi, sebep, illet* anlamlarında kullanılmaktadır.<sup>41</sup> Bazen anlamı pekiştirmek için sonuna 'ta' (ة) getirilerek *dâîyetün* داعية şeklinde de kullanılır. *Dâî* kavramı, peygamberlerin Allah'ın elçisi olarak ve görevlerini dile getiren ayetlerde özellikle, "Allah'a çağıran" anlamında kullanıldığı görülmektedir.<sup>42</sup> Ayrıca *Dâî* Kur'an'da; Allah, peygamberler, melekler ve insanlar için isim ve sıfat olarak da kullanılmaktadır.<sup>43</sup>

Kur'an'da, peygamberlerin bir davetçi olarak tanımlandığı ayette, onların aydınlatıcı parlak bir kandil, bir ışık *ve sirâcen munîrâ* وَسِرَاجًا مُنِيرًا<sup>44</sup> oldukları da ifade edilmiştir. "Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; kendi izniyle Allah'a çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir ışık olarak gönderdik."<sup>45</sup> Bu ayette Yüce Allah, somut bir benzetme yaparak, vahyin, daha iyi anlaşılmasına vurgu yapmıştır. Bu durum Kur'an'ın indiği çevre ve muhatabın konumu ile ilgili olsa bile, her zaman için iyi bir eğitim ve öğretim yöntemidir. Görülüyor ki, *dâî* الداعى davetçi, müjdecî, haberci olan peygamberler, vahiy ile insanları, hakka, doğruya, iyiye ve güzel olan hayat ilkelerine davet etmektedirler.

### 1.3. Rehber/Yol Gösteren هادى

<sup>40</sup> İbn Manzûr, "Lisânu'l-Arab", *Deâ* دعى maddesi, c. XIV, s. 257-262; İsfahânî, *Müfredât*, *de'ave* دعو maddesi, s. 315-316.

<sup>41</sup> İbn Manzûr, "Lisânu'l-Arab", *Deâ* دعى maddesi, c. XIV, s. 257-262; İsfahânî, *Müfredât*, *de'ave* دعو maddesi, s. 315-316.

<sup>42</sup> Öz, Mustafa, *ed-dâî* الداعى maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansilopedisi, DİA, İstanbul 1993, c. XIII, s. 420.

<sup>43</sup> Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an, l-Kerim*, *de'ave* (دعو) maddesi, s. 326-330. Allah'a çağıran anlamında, Hz. Peygambere nisbet edilişinden faydalanılarak benimsenen *Dâî* داعى kavramı, ilk olarak Mu'tezile, Zeydiyye ve Abbasiler'de nadiren kullanılmışsada, İsmâiliyye, Karamatiler ve Dürzîler tarafından daha çok kullanılmıştır. Öz, Mustafa, *ed-dâî* الداعى maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansilopedisi, DİA, İstanbul 1993, c. XIII, s. 420.

<sup>44</sup> 33/Ahzâb 46.

<sup>45</sup> 33/Ahzâb 45-46.

Kur'an'da peygamberler için kullanılan niteliklerden biriside *Hâdî* هَادِي kavramıdır. Doğru yolu bulmak, yol göstermek, rehberlik etmek<sup>46</sup>, kılavuzluk etmek, açıklamak<sup>47</sup> anlamındaki hüda هُدَى ve hidâyet هِدَايَة kökünden türemiş ism-i fâil olan hâdî هَادِي kelimesi; doğru yola ileten, kılavuz, önder, lider, başkan anlamlarına da gelmektedir.<sup>48</sup> Hidâyet هِدَايَة 'de yolunu kaybeden ve kör olana yolunu gösterme ve rehberlik etmek anlamındadır.<sup>49</sup> Kur'an'da fiil ve türevleri ile çok sayıda geçmekte, mutlak doğru yola iletenin Allah olduğu vurgulanmaktadır.<sup>50</sup> "De ki: Hakka ulaştıracak Allah'tır."<sup>51</sup>

*El-Hâdî* الْهَادِي kavramı Allah'ın isimlerinden biridir. Kullarına lütufla ve güzellikle yol gösteren, aydınlatan, görmesini sağlayan, her mahlûka varlığını sürdürmesi için gerekli tüm ihtiyaçları gösteren, anlamlarına gelmektedir.<sup>52</sup> *El-Hüda* الْهُدَى yol gösterici anlamında peygamberler<sup>53</sup> için kullanılmıştır. "Unutma ki sen sadece bir uyarıcısın ve her topluluğun bir hidayetçisi zaten bulunmaktadır." وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ<sup>54</sup>

*Hâdî* هَادِي kelimesi Kur'an,<sup>55</sup> vahiy,<sup>56</sup> din,<sup>57</sup> ilâhi kitaplar,<sup>58</sup> Mescid-i Haram yani Ka'be<sup>59</sup> içinde kullanılmaktadır. Allah, peygamberlerini yol gösterici, tebliğci, uyarıcı ve müjdeci olarak, doğru yolun rehber ve kılavuzu olan kitap ile göndermiştir. Kur'an'a göre; "Hiç şüphe yok ki, mutlak rehberlik Allah'ın rehberliğidir."<sup>60</sup> İnsanın, Allah'tan isteyeceği ve arzulayacağı tek ve en anlamlı talebi hidayettir. "Hamdin tamamı bizi bu mutlu sona ulaştıran Allah'a özgüdür, eğer Allah bize bu doğru yolu göstermemiş olsaydı, biz asla doğru yolu bulamazdık. Doğrusu rabbimizin elçileri bize gerçeği söylemişler."<sup>61</sup> "O doğru yola yönelenlerin hidayetini artırır ve onlara korunma gücü bahşeder."<sup>62</sup> Allah, peygamberleri insanlara uyarıcı

<sup>46</sup> İsfahânî, "Müfredât" hâdî هَادِي maddesi, s. 835-840; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, hâdî هَادِي maddesi, c. XV, s. 353-360; Topaloğlu, Bekir, 'el-Hâdî' maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansilopedisi*, DİA, İstanbul 1997, c. XV, s. 9.

<sup>47</sup> İbn Manzûr, "Lisânu'l-Arab", hâdî هَادِي maddesi, c. XV, s. 354.

<sup>48</sup> İbn Manzûr, "Lisânu'l-Arab", Deâ دَعَى maddesi, c. XIV, s. 257-262;

<sup>49</sup> İbn Manzûr, "Lisânu'l-Arab", hâdî هَادِي maddesi, c. XV, s. 358.

<sup>50</sup> 39/Zümer 23-36; 40/Mü'min 33; 5/Mâide 16. "Allah onları dosdoğru yola sevk eder."

<sup>51</sup> 10/Yûnus 35.

<sup>52</sup> İbn Manzûr, "Lisânu'l-Arab", hâdî هَادِي maddesi, c. XV, s. 353.

<sup>53</sup> 13/Ra'd 7; 17/İsrâ 94; 21/Enbiyâ 73; 22/Hacc 8; 30/Rum 53; 31/Lokmân 20; 32/Secde 24; 35/Fâtır 42; 42/Şûrâ 52.

<sup>54</sup> 13/Ra'd 7.

<sup>55</sup> 2/Bakara 2, 5, 97, 159; 3/Âl-i İmrân 138, 103; 10/Yûnus 57; 12/Yûsuf 111; 16/Nahl 64, 89, 102; 17/İsrâ 9; 31/Lokmân 3; 39/Zümer 23.

<sup>56</sup> 9/Tevbe 33; 34/Sebe 32; 39/Zümer 23; 40/Mü'min 53; 53/Necm 23; 72/Cin 13.

<sup>57</sup> 34/Sebe 24.

<sup>58</sup> 2/Bakara 53; 5/Mâide 44, 46; 17/İsrâ 2; 23/Mü'minûn 49; 28/Kasas 42.

<sup>59</sup> 3/Âl-i İmrân 96.

<sup>60</sup> 6/En'âm 71.

<sup>61</sup> 7/A'râf 43.

<sup>62</sup> 47/Muhammed 17.

ve doğru yolu bulmaları için göndermiştir. “Ve onları dosdoğru bir yola yöneltirdik.”<sup>63</sup> “Elbet onu doğru yola biz yönelttik: ya iman eden veya inkâr eden biri olmayı kendine bıraktık.”<sup>64</sup> Mutlak Hâdî olan Allah’ın insana hidayeti ise çeşitli şekillerdedir. Bu manada Rağıp el-İsfehânî<sup>65</sup> Allah’ın, insanlara hidayetinin dört şekilde olduğunu ifade etmektedir.

a) Allah’ın tüm mükellefleri kapsayacak şekilde, her insana akıl, anlayış ve zaruri bilgileri, vermiş olduğu bir hidayettir. “O da: Bizim Rabbimiz her şeye yaratılışını veren, sonra da doğru yolunu gösterendir, dedi”.<sup>66</sup>

b) Allah’ın kitap ve nübüvvetle insanları irşadıdır. “Onları emrimiz uyarınca insanları doğru yola ileten önderler yaptık.”<sup>67</sup>

c) Allah’ın çağrısına uyarak kabul etmeleri sonucunda, hidâyetin artırılmasıdır. “Hidâyete erenlere gelince, Allah onların hidayetini artırır.”<sup>68</sup>

d) Allah’ın, insanları ahirette cennete girmelerine vesile olacak yol göstermesi de, hidâyetidir. “Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecektir.”<sup>69</sup>

#### 1.4. Öğüt Veren النَّاصِح

Öğüt veren anlamına gelen النَّاصِح kavramı, nasihat etmek, nasihatte bulunmak, iyi ve olumlu düşünceleri olmak, saf, arı ve katışıksız olmak anlamına gelen nesaha نَصَح kelimesinden türemiştir.<sup>70</sup> İbn Manzûr nesaha نَصَح kavramının içten ve samimi olmayı, doğru ve dürüst davranmayı ifade ettiğini belirtmiştir.<sup>71</sup> Nasihat, öğüt, yol gösterme, dürüst ve samimi olma anlamındaki Nushu النَّصْح kavramı ihanet, doğru olmama, aldatma, hile ve dolandırma anlamındaki el-ğışşü الْغِشْ kavramının zıddıdır.<sup>72</sup>

Kur’an, peygamberlerin öğüt ve nasihatte bulunan niteliğine vurgu yapmıştır. Peygamberler için nâsih النَّاصِح kavramı tekil<sup>73</sup> ve çoğul<sup>74</sup> olarak kullanılmıştır. Peygamberler toplumlarına vahyi tebliğ ederken bizzat güvenilir, öğütte bulunan şahsiyetler olduklarını vurgulamışlardır. “Size

<sup>63</sup> 4/Nisâ 68.

<sup>64</sup> 76/İnsân 3.

<sup>65</sup> ö. 502/1108

<sup>66</sup> 20/Tâhâ 50.

<sup>67</sup> 21/Enbiyâ 73.

<sup>68</sup> 47/Muhammed 17.

<sup>69</sup> 47/Muhammed 5; İsfehani, Müfredât hâdî هَادِي maddesi, s. 835-836.

<sup>70</sup> İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, nesaha نَصَح - يَنْصَح maddesi, c. IV, s. 615-617.

<sup>71</sup> İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, nesaha نَصَح - يَنْصَح maddesi, c. IV, s. 615.

<sup>72</sup> İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, nesaha نَصَح - يَنْصَح maddesi, c. IV, s. 615.

<sup>73</sup> 7/A’râf 62, 68.

<sup>74</sup> 7/A’râf 79.

Rabbimin mesajlarını tebliğ ediyorum, zira ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.”<sup>75</sup> Vahiy, insan için bir öğüttür. İnsana öğüt verilerek sorumluluğunun hatırlatılması, bilmediklerini öğrenmesi ve rahmete ulaşması amaçlanmıştır. “Ey kavmin dedi, sapıtmış değilim, aksine ben âlemlerin Rabbi tarafından seçilen bir elçiyim. Size Rabbimin mesajlarını tebliğ ediyor ve öğüt veriyorum, çünkü ben Allah’tan gelen vahiy sayesinde sizin bilmediklerinizi biliyorum.”<sup>76</sup>

### 1.5. Duyuran/Açıklayan مُبَيِّن

Peygamberlerle ilgili kavramlardan biri olan Mübeyyin kavramı, ortaya çıkmak, görünmek, açık- vazih olmak ve ayrılmak anlamlarındaki bâne- yebînu- beynen- beynûneten وَبَيِّنُونَ - بَانَ يَبِينُ بَيِّنًا kök kavramına dayanmaktadır. Beyân بَيَان kavramı, kapalı olan lafızları açıklayan kelime veya kelimelere denir.<sup>77</sup> Mübeyyin مُبَيِّن kavramının türediği, beyyene بَيِّن kavramı, tebeyyene تَبَيَّن anlamında, açığa çıkarmak, duyurmak, ilan etmek, görünür yapmak, ifade etmek, dile getirmek, bildirmek, açıklamak, izah etmek, şerh etmek anlamlarına gelmektedir.<sup>78</sup> Mübeyyîn مُبَيِّن bu çerçevede açıklayan, bildiren, izah eden, duyuran anlamlarındadır.<sup>79</sup> Kur’an’da beyyene بَيِّن ve tebeyyene تَبَيَّن kavramlarının türevleri, peygamberlerin açıklamaları, bildirmeleri, izah etmeleri ve duyurmaları anlamında geçmektedir.<sup>80</sup>

Mübeyyîn kavramının türevleri Kur’an’da ağırlıklı olarak Allah’ın açıklamaları, bildirmeleri ve duyurmaları anlamında geçmektedir.<sup>81</sup> “Böylece Allah size mesajlarını açıklıyor ki, düşünebilesiniz.”<sup>82</sup> Kur’an’da geçen, beyyene بَيِّن kavramının türevlerinde Allah; her peygamberin kendi kavminin diliyle gönderildiğini, mesajları açık ve net olarak iletmelerini,<sup>83</sup> tüm peygamberlerden vahyi duyurmalarını ve gizlememelerini,<sup>84</sup> kendilerine indirilen vahiyleri insanlara açıklamalarını,<sup>85</sup> toplumların bilmedikleri ve üzerinde anlaşmazlığa düştükleri meselelerin çözümlerini kendilerine sunmalarını,<sup>86</sup> peygamberler hakikatleri açıklamak

<sup>75</sup> 7/A’râf 68.

<sup>76</sup> 7/A’râf 61-62.

<sup>77</sup> İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, ba-ne (be-ye-ne) (بَانَ) maddesi, c. XIII, s. 67.

<sup>78</sup> İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, ba-ne (be-ye-ne) (بَانَ) maddesi, c. XIII, s. 61-71. Mutçalı ArapçaTürkçe Sözlük, s. 81-82.

<sup>79</sup> Kur’an’da peygamberleri ifade etmek için doğrudan mübeyyîn مُبَيِّن kavramı geçmemektedir.

<sup>80</sup> 3/Âl-i İmrân; 5/Mâide 15, 19; 14/İbrâhîm 4; 16/Nahl 44, 64; 43/Zuhruf 63.

<sup>81</sup> 2/Bakara 68, 69, 70, 187, 219, 221, 241, 266; 3/Âl-i İmrân 103; 4/Nisâ 26, 176; Ayrıca bkz. Abdülbâkî, *el-Mu’cemmü’l-Müfrehres li’l-Elfâzi’l-Kur’an, l-Kerim*, yubeyyinu يُبَيِّن maddesi, s. 180.

<sup>82</sup> 2/Bakara 219.

<sup>83</sup> 14/İbrâhîm 4.

<sup>84</sup> 5/Mâide 67.

<sup>85</sup> 16/Nahl 44.

<sup>86</sup> 16/Nahl 64.

üzere gönderildiği,<sup>87</sup> Allah ayetlerini insanlığa açıklıyor ki, sorumluluk bilincini kuşanabilsinler,<sup>88</sup> tefekkür edebilsinler,<sup>89</sup> ibret alsınlar,<sup>90</sup> akıllarını kullanabilsinler,<sup>91</sup> şükredebilsinler,<sup>92</sup> şeklinde ifadeler geçmektedir.

*Beyyene* بَيِّن kavramının geçtiği ayetlerde, peygamberlerin en önemli görev ve sorumluluklarına vurgu yapılmaktadır. Vahyin, tebliği ve bildirilmesi peygamberlere verilmiş görevlerdir. Peygamberler, hem aldıkları ilahi vahyi tebliğ etmiş ve hemde ilan yani beyanda bulunmuşlardır. Yüce Allah pek çok ayette de peygamberlerini *beyyinat* الْبَيِّنَات hakikatin apaçık belgeleri ile gönderdiğini vurgulamaktadır.<sup>93</sup> Bu kavram, özellikle vahyin açıklanmaya ihtiyacı olmayacak kadar anlaşılır olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca Yüce Allah, Kur'an'ı anlaşılması, öğüt alınması ve ders alınması için kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. “Ve doğrusu biz bu Kur'an-ı ders alınsın diye kolaylaştırdık.”<sup>94</sup>

İlahi vahiy, Allah ve elçisi arasında sadece Kur'an ile sınırlı olan bir hakikattir ve bu anlaşılır ve izaha ihtiyaç duymayacak ölçüde açıktır. Vahiy ve peygambere ait söz ve eylemleri kesinlikle birbirinden ayırmaya özen göstermek gerekmektedir. Peygamber doğal olarak Kur'an ayetlerini yorumlamış, ictihat yapmış ve eylemlerde bulunmuştur. Bunlar bir beşer olarak ifade ettiği ve yaptığı eylemdir. Bunların doğrudan vahiy ile hiçbir ilintisi yoktur.

*Beyyene* بَيِّن ve *tebyîn* تَبْيِين kavramları ile ilgili yapılan değerlendirmelerin birinde şu yorum yapılmıştır. *Tebyîn* تَبْيِين, hem *iletme*, *duyurma*, *bildirme*, hem de *tarif etme ve uygulamalı olarak gösterme* anlamında açıklamadır. Kur'an'da *beyyene* بَيِّن fiili kimi yerde bu geniş çağrışımlarıyla, kimi yerde ise sadece *duyurma-iletme* anlamıyla kullanmıştır. Mesela 3/Âl'î İmrân 187 ve 5/Mâide 15 gibi ayetlerde, hep kitap ehliyle ilgili olarak *gizleme* ve saklamanın zıddına, *eksizsiz iletme, duyurma* anlamında kullanılır.

Bu doğrultuda *beyân* بَيَان kavramını deklare etmek, bildirmek, açıklamak şeklinde ifade etmek daha doğru bir yaklaşım tarzı olacaktır.<sup>95</sup> Doğrusu *beyân* بَيَان kökünden gelen kelimeler zaten gelen

<sup>87</sup> 5/Mâide 19.

<sup>88</sup> 2/Bakara 187.

<sup>89</sup> 2/Bakara 219.

<sup>90</sup> 2/Bakara 221.

<sup>91</sup> 2/Bakara 242.

<sup>92</sup> 5/Mâide 89.

<sup>93</sup> Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an, l-Kerim, beyyinât* الْبَيِّنَات maddesi, s. 181-182.

<sup>94</sup> 54/Kamer 17, 22, 32-40.

<sup>95</sup> Muhammed Abid el-Cabiri, İbn Manzur'un Lisanü'l Arab sözlüğünü esas alarak *beyan* بَيَان kavramı hakkında geniş bir değerlendirmede bulunmuştur. Lisanü'l-Arab çerçevesinde *beyan* بَيَان kavramının beş ayrı anlam ve anlam boyutları içerdiğini belirtmiştir. El-Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, çev. Burhan Köroğlu, Hasan Hacak, Ekrem Demirli, İst. 2001. s. 17-26. Bu beş ayrı tanımın üçüncü şıkında yaptığı değerlendirmede Câbirî, *beyan* بَيَان kavramının, Kur'an'da ilahi vahiy ile bağlantılı olarak kullanıldığı zaman genellikle açıkça ortaya koymak, belirginlik, açıklamak, açıkça anlamak, apaçık olmak, açıkça ulaştırmak, ortaya koymak anlamlarını taşıdığını Lisânü'l-Arab bağlamında ifade etmektedir. Bu kavramın *ortaya koymak, açıkça*

vahyin apaçık olduğunu, kapalı, anlaşılmayan, gizemli bir yanının olmadığını vurgulamaktadır. Allah, Kur'an'da rasûlüne şöyle hitap etmiştir. “Bu Kitab'ı sana her şeyin bir açıklaması yani tıbyanı bir hidayet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.”<sup>96</sup> Kur'an için de şöyle buyurur: “Bu Kur'an bütün insanlığa bir açıklamadır yani beyândır.”<sup>97</sup> Öyleyse Kur'an söyleminin beyân olması sadece onun mucize derecesinde beyân özelliği taşıyan mübîn ve belağatlı bir kelâm olmasından değil, ayrıca diğer hükümlerinin de beyân olması sebebiyledir.<sup>98</sup>

Peygamberler; açıklamalarında, içtihatlarında ve yorumlarında ilahi vahyin özüne sadık kalmak zorundadırlar. Vahiy dışındaki bu uygulamaları onların şahsi bilgi, birikim ve gayretleri ile ortaya koydukları icthatlardır. Diğer islam bilginlerindeki böyle bir yorum ve icthatta bulunma hakları ve görevleri vardır. Onlarda bu sorumluluğu yerine getirmeye çalışmışlardır.

### 1.6. Hatırlatan المَذْكُرُ

Müzekkir kavramı; hatırlatmak, anımsatmak, dikkatini çekmek, kelimeyi müzekker yapmak anlamındaki zek-ke-re-ذَكَرَ - يُذَكِّرُ fiilinden türeyen ism-i faildir.<sup>99</sup> Zikr ise hatırlama, anma, bahsetme, zikretme, anlatma anlamlarına gelmektedir. İsfahânî'ye göre zikr; bir anda kalbe ve söze dönüşen şeydir. O kalbi ve lisani diye iki türlü zikr olduğunu ifade eder. Ayrıca zikri kendi içinde de ikiye ayırır.

1) Unutmanın sonucunda hatırlatmak,

2) Akılda kalıcı olmasını sağlamak için hatırlatmak<sup>100</sup> Bu bağlamda zikr, ya insanın tasavvuruna bir şeyin simgesini sunarak onu hafızasına kaydetmek, ya da zihinde önceden var olduğu halde bir şekilde kaybolmuş olanı yeniden ortaya çıkarmaktır.<sup>101</sup>

Kur'an, peygamberlerin müzekkir yani hatırlatan, anımsatan niteliklerine dikkat çekmiştir. “Ama yine de hatırlatmaya devam et. Çünkü bu hatırlatmalar müminlere fayda sağlar.”<sup>102</sup> “O halde hatırlatmak fayda verirse hatırlat.”<sup>103</sup> Kur'an, bir yerde bizzat Hz. Muhammed'den müzekkir diye bahsetmiştir. Bu ayetin devamında inkâr ve yüz çeviren olsa bile, Peygamber'in onlara zorlama ve baskı yapamayacağını

ulaştırmak ve ulaştırmak anlamları özellikle göz ardı edilmiştir. Kur'an dışı vahiy ile bağlantılı kurmak için olsa gerek, gelen vahyi kapalı bir obje olarak algılayarak beyan بَيَان ifadesini peygamberin açıklaması olarak tanımlamışlardır.

<sup>96</sup> 16/Nahl 89.

<sup>97</sup> 3/Âl-i İmrân 138.

<sup>98</sup> El-Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, s. 17-26.

<sup>99</sup> İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, ze-ke-re ذَكَر maddesi, c. IV, s. 309-311.

<sup>100</sup> İsfahânî, *Müfredât*, s. 326.

<sup>101</sup> İsfahânî, *Müfredât*, s. 326.

<sup>102</sup> 51/Zâriyat 55.

<sup>103</sup> 87/A'lâ 9.

belirtmiştir. “İmdi sen hatırlat! Çünkü sen sadece bir hatırlatıcısın; onlara inanç dayatan bir zorba değilsin! İlla ki yüz çeviren ve inkâr eden olacaktır.”<sup>104</sup>

Kur’an’da doksan beş yerde **ذکر** hatırlatma kavramı geçmektedir.<sup>105</sup> Kur’an, geçmiş vahiylerin zikir olduğunu ifade ederken, özellikle Kur’an’ın da zikir olduğunu vurgulamaktadır. “O, yalnızca bir hatırlatma ve öğüttür, ve o özünde apaçık olan ve gerçeği dosdoğru gösteren Kur’an’dır.”<sup>106</sup> “Kimse kuşku olmasın ki, bu hatırlatıcı mesajı, Biz indirdik ve yine kimsenin kuşkusu olmasın ki, onu yine Biz koruyacağız.”<sup>107</sup> Zikir, vahyin insan için bir hatırlatma olduğunun altını çizmektedir. “Şu halde sana vahyedilene sınıksız sarıl, çünkü sen doğru bir yol üzeresin. Kuşkusuz bu senin ve kavmin için bir hatırlatmadır, ondan hesaba çekileceksiniz.”<sup>108</sup> Bu ayet peygamberlerinde diğer insanlar gibi sorumlu olduğunu ve hesaba çekileceğini vurgulamaktadır.

### 1.7. Öğreten ve Eğiten **تعليم**

Peygamberlerin görevlerinden biride ta’lîmdir. Öğretim, eğitim anlamındaki ta’lîm, alleme fiilinin masdarıdır.<sup>109</sup> Eğitim insanda şuurlu ve kalıcı etkiler bırakan bir süreçtir. Vahyi tebliğ eden peygamberler, aynı zamanda toplumlarının eğitmenleri ve öğretmenleridir. Vahyin asıl öğreticisi Yüce Allah’tır. İnsan, O’na karşı sorumludur. “Rahman, Kur’an-ı O öğretti, insanı O yarattı, insana kendisini ifade etmeyi O öğretti.”<sup>110</sup> Allah adına din uydurmak yetkisi hiç kimseye verilmemiştir. “De ki Allah’a dininizi siz mi öğreteceksiniz?”<sup>111</sup> Vahiy, insana yüce yaratıcının en değerli bir armağanıdır. Vahiy, geldiği toplumda yeni bir fikri ve ameli bir yaşam tarzı oluşturmayı önceler. “Allah mesajlarını onlara iletmek, onları arındırmak ve onlara Kitabı ve hikmeti öğretmek için kendilerine içlerinden birini elçi göndererek müminlere lütufta bulunmuştur. Hâlbuki daha önce apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı.”<sup>112</sup> Görülüyor ki vahiy, bireysel boyutta değişim, dönüşüm ve öğretimi temel almıştır.

### 2.3.7. Arındırmak **تَرْكِيَّةٌ**

Yüce Allah Kur’an’da dört yerde fiil olarak peygamberlerin arındırıcı ve ıslah edici işlevlerine dikkat çekmiştir.<sup>113</sup> Bu bağlamda ki ayetlerden birinde şöyle buyrulmaktadır, “Daha önce kitaptan mahrum olan ve derin bir sapıklık içinde bulunan topluma kendi ayetlerini okumak, onları arındırmak, kitabı ve isabetli hüküm vermeyi öğretmek için kendi içlerinden birini elçi gönderen O’dur.”<sup>114</sup> Vahiy ve peygamberlik, insan için bir yol gösterici ve yardım edici unsurdur. Hedef insanın yanlışlardan arındırılması ve

<sup>104</sup> 88/Gâşiye 21-23.

<sup>105</sup> Abdülhakî, Muhammed Fuâd, *el-Mü’cemü’l-Müfrehes, zikir ذکر* maddesi, s. 347-349.

<sup>106</sup> 36/Yâsîn 69.

<sup>107</sup> 15/Hicr 9.

<sup>108</sup> 43/Zuhuruf 43-44.

<sup>109</sup> İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab, alime علم* maddesi, c. XII, s. 419.

<sup>110</sup> 55/Rahmân 1-4.

<sup>111</sup> 49/Hucurât 16.

<sup>112</sup> 3/Âl-i İmrân 164; bkz. 2/Bakara 129; 62/Cuma 2.

<sup>113</sup> 2/Bakara 129, 151; 3/Âl-i İmrân 164; 62/Cuma 2.

<sup>114</sup> 62/Cuma 2; bkz. 3/Âl-i İmrân 164.

mutluluğa ulaştırılmasıdır.<sup>115</sup> “Kim kendini geliştirip arındırırsa, o kesinlikle ebedi mutluluğa ulaşacaktır. Kim de kendini geliştirmezse çürütürse, o kesinlikle kaybedecektir.”<sup>116</sup> “Arınma gayreti içinde olanlar kurtuluşa erecek.”<sup>117</sup> Asıl insanı arındırmak isteyen ve ıslah etmek isteyen Yüce Allah’tır.<sup>118</sup>

### 2.3.8. Okumak/Bildirmek تلاوة

Peygamberlere yüklenen temel tebliğ görevinin tamamlayıcı öğelerinden biri de tilavettir. Tilavet, Allah’tan gelen vahiyleri insanlara okuma işidir. *Telâ- yetlû- tilâveten* تلاوة - يَتْلُو - yüksek sesle okumak, anlamına gelmektedir.<sup>119</sup> *Telâ* fiilinin türevleri Kur’an’da elli dokuz yerde vahyin insanlara okunması, ulaştırılması ve bildirilmesi anlamında kullanılmıştır.<sup>120</sup> Bu kavramla bazen Yüce Allah peygamberlerine vahyi bildirdiğini<sup>121</sup> ve ağırlıklı olarak da peygamberlerin toplumlarına vahyi okuduğu anlamında kullanılmıştır.<sup>122</sup> “Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku.”<sup>123</sup>

### 2.3.9. Tanık شاهد

Tanıklık yapmak, muttali olmak, bildirmek, idrak etmek, hazır bulunmak, sözle veya fiilen delil olmak, yemin etmek anlamlarındaki *ş-h-d* شهد kökünden türemektedir.<sup>124</sup>

Allah'ın sıfatı olarak *şehîd* الشهيد, her şeye muttali olan, gören, bilen, haberdar olan her yerde hazır ve nazır olan, kendisinden hiçbir şey gizlenmeyen, bütün sırlara vâkıf olan, her şeyi murakabe eden demektir.<sup>125</sup> *Şehîd* شهد kelimesi; *rakîb, hafız, alîm, semî, habîr, karîb* kelimeleriyle anlamdaştır.

<sup>115</sup> 20/Tâhâ 76. “Mutluluğun üretildiği, zemininden ırmakların çağladığı, girenin bir daha çıkmadığı cennetler... İşte bu da *arınan* kimselerin cennetidir.”

<sup>116</sup> 91/Şems 9-10.

<sup>117</sup> 87/A'lâ 14.

<sup>118</sup> 4/Nisâ 49.

<sup>119</sup> İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, *Telâ* تَلَى maddesi, c. XIV, s. 104.

<sup>120</sup> Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an'l-Kerim*, *Telâ* تَلَى maddesi, s. 197-198.

<sup>121</sup> 2/Bakara 252; 3/Al-i İmrân 108; 45/Câsiye 6.

<sup>122</sup> Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an'l-Kerim*, *Telâ* تَلَى maddesi, s. 197-198.

<sup>123</sup> 18/Kehf 27; Bu kavram Kur'an ayetlerinin yanı sıra diğer ilahi kitaplar içinde geçmişte peygamberleri tarafından insanlara okunması şeklinde ifade edilmiştir. 3/Al-i İmrân 93; bkz. 17/İsra 106; 29/Ankebut 45. M. İslamoğlu *أتل* kavramını izle ve ilet olarak tercüme etmiştir. 91/Şems 2 “Güneşi izleyen aya şahit olsun” ayetinin izahında “*Tulu*” güneşin ve ayın hareketli olduğunu, ayın güneşi bir yörüngede takip ettiğini ifade eder. Okumak manasındaki tilavetle kökteş olduğu düşünüldüğünde ayın güneşin ışığını yansıtmayı, ayın güneşi okuması olarak yorumlanabilir. Allah'ın kelamını hakkıyla okuyan, Allah'ın nuruyla aydınlanır ve o nuru etrafına yansıtır. İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an Gereğeli Meâl Tefsir*, İst. 2010, s. 1262, dipnot. 2.

<sup>124</sup> Çoğulu, *şühûd, eşhâd ve şühedâ* dir. Şehîd; şahid kelimesinin mübalağalı şeklidir. Çoğulu *şühûd* شُهِدَ, *şühedâ* شهداء ve *eşhâd* شهداء. Allah yolunda öldürülene şehîd denildiği gibi şahide de şehîd denir. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, شهد maddesi, c. III, s. 240. Isfehani, *Müfredat*, شهد maddesi, s. 466-467

<sup>125</sup> İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, شهد maddesi, c. III, s. 238-239.

Kur'an'da *şâhid* شاهد kelimesinin çoğul şekli olan; *şâhidûn* شاهدون, *şâhidîn* شاهدين, *şühûd* شهود ve *eşhâd* اشهاد ile birlikte ondört âyette geçmiştir.<sup>126</sup> *Şâhid* kelimesinin çoğulu olarak geçen bu ayetlerin birinde Allah'ın şahitliği<sup>127</sup> diğer ayetlerde insanların şahidliği anlamında kullanılmıştır.<sup>128</sup>

*Şehîd* شهيد kavramı Kur'an'da otuz beş defa geçmektedir.<sup>129</sup> Yirmi âyette Allah'a atfen, O'nu nitelemeye kullanılmıştır: “Ey Peygamberim! De ki: Ey Kitap Ehli! Allah yaptıklarınızı görüp dururken niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?”<sup>130</sup> “Nerede olursanız olun O, sizinle beraberdir ve Allah yaptıklarınızı görür.”<sup>131</sup> Bu âyetlerde Allah'ın *şâhid* olması; kullarının bütün yaptıklarını, davranışlarını görmesi, bilmesi, muttali olması, sözlerini duyması, onları murakabe etmesi, hazır ve nazır olması demektir. On bir ayette de, insanlara atfen şahid kavramı kullanılmıştır ki insanın şهادetini ifade etmektedir. “Alışveriş yaptığınızda da şahit tutun, bir de ne yazana ne de şahitlik edene zarar verilmesin.”<sup>132</sup> İki ayette de peygamberlerin şهادetine atfen kullanılmıştır. “İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Rasûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık.”<sup>133</sup> Ayrıca Hz. İsa'nın şahitliğini ifade etmek için kullanılmıştır. “Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit ve örnek idim.”<sup>134</sup> Gerçekte peygamberlerin *şâhid* olması; Allah'ın birliğine, O'ndan başka ilah olmadığına, ilahi vahye ve risâlete *şâhid* olmasıdır.

### 2.3.10. Öğüt Vermek الوَعظُ

Va'z kavramı, nasihat etmek, öğüt vermek, vaaz vermek, uyarmak, tembihte bulunmak anlamındaki *وَعظُ* - *يَعِظُ* fiilinden masdardır. İbn Manzur eserinde, öğüt vermek; “insanı ceza ve sevap ile kalbinin yumuşatılmasıdır,”<sup>135</sup> der. İsfahânî ise “İnsanı hayır/iyilikle uyarak kalbini arındırmaktır,”<sup>136</sup> der.

Yüce Allah peygamberlerinden yapacakları daveti, hikmet ve güzel öğütlerle yapmalarını istemiştir. “Rabbini yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et.”<sup>137</sup> Kur'an insanlara en yararlı olan öğüdün

<sup>126</sup> Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an/l-Kerim*, ş-h-d شهد maddesi, s. 493-494.

<sup>127</sup> 10/Yunus 61.

<sup>128</sup> 85/Buruc 7. *Şehîd* شهيد kelimesinin, çoğul şekli olan *şühedâ* شهداء ise Kur'an'da yirmi ayette geçmektedir. Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an/l-Kerim*. ş-h-d شهد , maddesi, s. 494-495. On sekiz ayette insanların dünya ve ahiret şahitliği anlamında kullanılırken, iki ayette ise dünya şehitliği ve şehitlik makamı anlamında kullanılmıştır. 4/Nisâ 69; 57/Hadîd 19.

<sup>129</sup> Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an/l-Kerim*, ş-h-d شهد , maddesi, s. 494.

<sup>130</sup> 3/Âl-i İmrân 98. Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an/l-Kerim*, ş-h-d شهد , maddesi, s. 494.

<sup>131</sup> 57/Hadîd 4.

<sup>132</sup> 2/Bakara 282. Abdülbâkî, *el-Mu'cemmü'l-Müfehres li'l-Elfâzi'l-Kur'an/l-Kerim*, ş-h-d شهد , maddesi, s. 494.

<sup>133</sup> 2/Bakara 143; 22/Hacc 78.

<sup>134</sup> 5/Mâide 117; 4/Nisâ 159.

<sup>135</sup> İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, ve'aze وَعَظ maddesi, c. VII, s. 467.

<sup>136</sup> İsfahânî, *Müfredât*, s. 876.

<sup>137</sup> 16/Nahl 125.

Kur'an olduğunu pek çok ayette vurgulamıştır.<sup>138</sup> “Ey İnsanlar! Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde oluşabilecekler için bir şifa inananlar için bir yol haritası ve bir rahmet gelmiştir.”<sup>139</sup> “Bu bütün insanlığa iletilmiş bir bildiridir ve sorumluluk bilincini kuşananlar için de bir öğüttür.”<sup>140</sup>

### Sonuç

Nübüvvet Yüce Allah tarafından insana sunulan bir imkan ve değerdir. İnsanın yeryüzü serüveninde taşıdığı görev ve sorumluluklarda ona rehber ve modeldir. İnsanın doğru ve sağlıklı bir yaşam sürmesine /hidâyet, çözüm aradığı sorulara, çıkmazlarına bir çıkış ve destektir. Peygamberler insanlar için örnek şahsiyetlerdir. Müslümanlara yönelik ortaya koydukları yöntem tüm insanlık için bir modeldir.

Kur'an'ın Peygamberlerin görevlerine yönelik metodolojisi, aynı zamanda Müslümanların yaşam ilklerine, görev ve sorumluluk alanlarına ışık tutmaktadır. Bu ilkeler Müslümanların insani ilişkilerine, tutum ve davranışlarına/ahlâkına yön veren esaslardır. Din insan için ise ve o dinin tebliğcisi dini tebliğ etmiş ve yaşamış/sünnet ortaya koymuş ise bu model ondan sonra gelen Müslümanların çizgilerini belirlemiş ve bir model ortaya koymuştur.

### Bibliyografya

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemmü'l-Müfrehes li'l-Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerîm, belâğ* بلاغ kavramı, Kahire 1408/1988.

El-Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, çev. Burhan Köroğlu, Hasan Hacak, Ekrem Demirli, İst. 2001.

Esed, Muhammed; *Kur'an Mesajı*, İşaret Yayınları, 1997.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisanü'l- Arab*, 3.Baskı, Daru's- Sadır, Beyrut, 1414/1994.

İsfahânî, Rağîb, *Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*, Thk. Safvan Adnân Davûdî, 2. Baskı, Daru'l-Kalem-Şam, Daru's-Şamiyye-Beyrut, H.1418, M.1997.

İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meâl Tefsir*, İst. 2010.

Topaloğlu, Bekir, *'el-Hâdî' maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansilopedisi, DİA*, İstanbul 1997, c. XV.

<sup>138</sup> Abdülbakî, Muhammed Fuâd, *el-Mü'cemmü'l-Müfrehes*, ve'aze وَعَظْ maddesi, s. 923.

<sup>139</sup> 10/Yûnus 57.

<sup>140</sup> 3/Âl-i İmrân 138.

Öz, Mustafa, *ed-dâî الداعى* maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansilopedisi, DİA, İstanbul 1993, c. XIII.

Yazır, Elmalılı M.Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili* , İstanbul